

Doch ik dreig in een reisbeschrijving te vervallen en dat is mijn doel niet.

Ook in Hongarije moesten enkele punten van het program afvallen.

In Sarospatok en Papa kon ik mijn aangekondigde voordrachten, zeer tot mijn spijt, niet houden.

Het medisch advies luidde ongunstig.

En nu zijn adviezen wel adviezen, maar ze dragen soms toch een bindend karakter.

Liever had ik mijn lezers met deze dingen niet vernoeid.

Maar onze goede Hollandsche pers had het bericht geplaatst, dat ik door ziekte in Hongarije was opgehouden.

Hoewel ik een groot vriend ben van onze pers, vind ik zulke berichten wel wat lastig. Ik kan me niet goed begrijpen, wat heel Nederland ermee te maken heeft.

Enfin, ik heb deze gelegenheid benut om te zorgen, dat dit bericht geen aanleiding geeft tot een gerucht, dat overdreven proporties aanneemt.

Onze lezers vergeven het mij, dat ik in het begin eenige aandacht voor mijzelf heb gevraagd.

Wat nu deze artikelen betreffen: van de gewone orde om eerst algemeene beschouwingen te houden, meen ik te moeten afwijken. Liever sta ik eerst bij enkele konkrete gegevens stil of, zoo men wil, vertel ik van mijn ervaringen, voorzover ze het kerkelijk, godsdienstig leven in de Donaulanden aangaan.

De „Hollandsch-Hongaarsche” Kerk.

„Hier is de Hollandsch-Hongaarsche Kerk” sprak Dr A. Szabo, die met prof. Sebestyen mij in Boedapest van den trein was komen halen, toen wij uit de auto stapten.

In zijn woning legde hij mij dien naam uit. Officieel heet die kerk anders.

Maar Dr Szabo noemt haar zoo bij voorkeur.

In de „Hongaarsche Herauf” van Januari 1925 had hij een beroep gedaan op de Nederlandsche Gereformeerden om hem te helpen in de wijk Josephstad een kerkgebouw te doen verrijzen.

Totnogtoe werd er door hem in een schoolgebouw gepreekt.

Deze toestand kon echter niet worden bestendigd. Zelf kwam hij ettelijke malen naar Nederland.

In Utrecht overhandigde wijlen Dr de Moor hem een kollekte, voor dit doel gehouden, met de woorden: daarvoor zult gij wel geen kerk zetten.

Maar dat was toch het aanvangskapitaal.

En hoewel niet alleen gaven uit andere Hollandsche kerken het deden aangroei, hoewel ook andere buitenlandsche kerken hielpen en de eigen gemeente er het stevigst de schouders onder zette, zoo kan Dr Szabo het niet vergeten, dat onze Gereformeerden de eersten waren, die aan zijn bede gehoor gaven.

Over één ding maakt hij zich echter bezorgd, n.l. dat hij niet genoegzaam zijn dank heeft kunnen toonen aan de verschillende kerken en particuliere gevers.

Daarom besloot ik die zorg van hem weg te nemen.

Ik beloofde hem in „De Reformatie” niet alleen zijn dankbaarheid aan de Hollandsche Gereformeerden over te brengen, maar hun ook door een foto te laten zien, wat mede door hun steun is verkregen.

Laat mij bij de foto eenige toelichting geven. Het type van een Hongaarsch Gereformeerde kerk is dit niet.

Men zou haar een oorlogskerk kunnen heeten. Wanneer men haar vergelijkt met andere Hongaarsche Gereformeerde kerken in Boedapest, ver-

toont zij er alle kenteekenen van dat zuinigheid de meesteres van den architect was.

Zoo ontbreekt de toren, waarop de Hongaar anders zoo trotsch is.

Van binnen maakt het een vriendelijken indruk. Als een eigenaardigheid vermelden we hier, dat het orgelfront feitelijk de kerk beheerscht.

Het is niet ergens ingebouwd, maar staat op de plaats, waar zich bij ons de kansel bevindt.

De kansel, die meer op een kathedraal gelijkt, staat daarnaast.

Slechts voor een deel is de ruimte van banken voorzien.

Ook elders viel mij dit op.

Men schijnt het niet zoo erg te vinden gedurende een uur of meer te moeten staan.

Wanneer de dienst is aangevangen, dan schuiven zij, die geen zitplaats hebben kunnen bemachtigen, naar voren en vullen de gangpaden. Daar staat men dan onbeweeglijk. Zelfs de vrouwen toonen geen vermoeidheid.

Maar nu de foto.

Op den hoek ziet men het eigenlijke kerkgebouw.

De oude heer met de hoed in de hand is Dr Szabo, de meest rechtsche van het viertal zijn hulpprediker.

Want in Hongarije is een predikant zonder hulpprediker bijna iets ondenkbaars.

Doch daarover later.

De eerste deur in de straat geeft toegang tot de kerk, zoodat men die van ter zijde binnenkomt.

De andere is bestemd voor de pastorie, welke men links daarvan ziet.

Tusschen en boven beide deuren bevinden zich de kerkelijke bureaux van den predikant en zijn hulpprediker. Een groot deel van hun arbeid toch bestaat in het voeren van administratie. Ook hierop hoop ik terug te komen.

Tusschen pastorie en kerk en achter de kerkelijke bureaux strekt zich een binnenplaats uit, waarop lokalen en twee kosterswoningen uitmonden. Gewoonlijk heeft een kerk meer dan één kostor. En ook het beroep van kostor is in Hongarije niet geheel hetzelfde als dat in Holland. Ik denk, dat onze Hollandsche kosters met hun Hongaarsche confraters liever niet zouden ruilen.

Thans iets over Dr Szabo.

Hij heeft geen effen loopbaan achter zich. Hij voelt zich vooral aangetrokken tot het verstrooide en het afgedrevene. Evangeliseeren is zijn lust. Een tijdlang is hij ook hoogleraar geweest. Maar in de praktijk van het dagelijksch leven voelt hij zich in zijn element. Hij heeft — naar ik meen — niet minder dan zes kerken — gelijk wij het noemen — tot openbaring gebracht. Waar hij verwaarloosde, onverzorgde leden op het spoor kwam, begon hij te arbeiden en werd zijn geloof bekroond. Man van een rijk gemoedsleven, gaat zijn hart uit naar geestelijke opwakingen. In de jonge Calvinistische herlevingsaktie is hij een van de vokalen.

Graag spreekt hij over Holland. Hij raakt niet uitgepraat over de liefde, welke hij er ondervond. Hij wil van alles weten. Hoe is het hiermee, hoe daarmee afgeloopen? Hoe maakt deze dominee het, hoe die familie? Zelf heeft hij nog op laten leeftijd het Hollandsch geleerd. Trouwens, hij is meer talen machtig. Dat kan niet van alle intellectuele Hongaren gezegd worden. Op de inrichtingen voor voorbereidend Hooger en Hooger Onderwijs leert men als regel één vreemde taal. Doch niet allen kiezen dezelfde. Het Duitsch geniet eenige voorkeur. Dan volgt het Engelsch, Fransch wordt zeer sporadisch gesproken. De taalkeuze wordt niet zelden bepaald door het voornemen om aan een Duitsche of Engelsche universiteit zijn studie voort te zetten. Maar buiten de akademisch gevormden zijn er ook in hogere kringen, die zich in een vreemde taal niet of althans moeizaam uitdrukken.

Toen Dr Szabo hoorde, dat er een Hollandsche hoogleraar kwam, stond hij erop, dat deze in zijn kerk preekte. Ik heb mij daaraan dan ook gaarne onderworpen.

Een Hongaarsche dienst is zeer eenvoudig. De liturgie neemt er geen groote plaats in. Het koor gezang heeft ook hier echter zijn intrede gedaan. In de kerk van Dr Szabo wordt daarvan niet geregeld gebruik gemaakt, naar hij inlichtte. Alleen bij groote plechtigheden. Gewoonlijk wordt ook de wet des Heeren niet gelezen. Dr Szabo doet dit soms in plaats van een gedeelte der Schrift. Bij het zingen staat men, gelijk in de meeste buitenlandsche kerken. Alleen merkte ik als bijzonderheid op, dat men hier ook het voorlezen van den tekst staande aanhoort.

Bij wijze van uitzondering heeft de kansel van Dr Szabo nog een lessenaar. In andere kerken, welke ik zag, ontbreekt die. De symboliek van den opengeslagen bijbel op den preekstoel — want

aan dit kerkmeubel schijnt men in Hongarije zeer gehecht en een podium zal men er niet aantreffen — wordt gemist. Daarentegen vindt men overal de avondmaalstafel, overdekt met een kunstig gestikt kleed, waarop de kelk is geborduurd. Trouwens, de kelk is in kerken een geliefkoosd motief.

Er wordt dus verwacht, dat de predikant zijn eigen bijbel en psalm- en gezangboek meebrengt. Maar ook, dat hij zijn preek thuis laat. Voor het preekboekje is eenvoudig geen plaats gereserveerd. Wie zijn preek zoo half en half zou lezen, zou — als ik het zoo eens noemen mag — een kerkelijke doodzonde begaan. Van de lieve Hollanders verdraagt men dit wel. Men zal onder hun spreken geen ongeduld toonen. Doch als de eigen leeraar het bestond, zou hij zich onmogelijk maken. Alles moet vlotweg uit het hoofd voortkomen. Daarbij zijn er weinig predikanten — of misschien ontbreken ze wel geheel — die improviseren. Het is gewoonte om de preek te memoriseeren en aan de voordracht groote zorg te besteden. Dit heeft vanzelf invloed op de lengte der preek. Wanneer zij zoo veel voorbereiding vergen, maakt men ze vanzelf niet al te lang. Een Hongaarsch geoor, zoo legde een hoogleraar mij uit, zou daar ook niet tegen kunnen. Het is geestelijk spoedig vernoeid. Bij het houden van volkslezingen stelt men dan ook een program op, waarin de noodige afwisseling is aangebracht. De Hollandsche taaiheid kent de Hongaar niet.

Generaliseeren.

Wie korten tijd in vreemde omgeving heeft verbleed, loopt groot gevaar te generaliseeren.

Ik ben mij dit maar al te zeer bewust.

En hoewel ik alle mogelijke voorzorgen heb genomen om graaf Keyserling niet te imiteeren, ben ik er toch niet gerust op, dat ik het speciale soms niet algemeen maak.

Daarom verzoek ik mijn Hongaarsche vrienden mij wel te willen terechtwijzen, indien ik in dit euvet vervalt.

Ik zal er hen zeer dankbaar voor zijn.

Gedig breng ik dan de vereischte verbeteringen aan.

De doodstraf geen straf?

Volgens het verslag in de „N. R. Ct” hield prof. Polak in een vergadering voor de vereeniging voor Wijsbegeerte des Rechts een inleiding over: „vergeldende gerechtigheid verbiedt de doodstraf”.

Daarin verkondigde hij de stelling, welke in onze ooren als een enormiteit klinkt, dat de doodstraf geen straf is.

Voor hem is „doodstraf een rudiment in het hedendaagsche rechtsleven uit een vervlogen tijdperk, waarin het met slavernij en pijnbank thuis behoorde... De doodstraf is een bastaard tusschen de talio-gedachte en noodzakelijk geachte onschadelijkmaking”.

Dat laatste is yaker gedebiteerd.

Maar dat de doodstraf uit een oogpunt van vergelding geen straf zou zijn is een nieuw argument.

Een argument evenwel, dat door de ongelukken, die ter dood veroordeeld zijn, niet zal worden onderschreven.

Indien prof. Polak zijn theorie eens in een land, waar de doodstraf nog wordt toegepast, met een gevangene, die weldra zal worden terechtgesteld, in zijn cel besprak, hij zou wel ontdekken, dat de doodstraf door den misdadiger, zoo hij niet geheel is verhard, wel degelijk als straf wordt gevoeld.

Daarenboven: wat de straf tot straf maakt is het oordeel Gods dat hij monde van den rechter over den moordenaar wordt uitgesproken.

Prof. Dooyeweerd heeft op die vergadering tegen deze theorie een kloek en principieel getuigenis doen hooren.

Hij heeft daarvoor aanspraak op onzen dank.

HEPP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Gehoorzaamheid en blijdschap des geloofs.

In deze verbinding meen ik het best weer te geven de kern van een vraag, waartoe „een trouw lezer van De Reformatie” te N. zich gedrongen voelde, niet door moeilijkheden waarop hij in zijn denken stuitte, maar door smartelijke en benauwende ervaringen in den strijd tegen een diepgewortelde zonde.

Over die zonde zelve, zijn afwisselende worsteling daarmee en de beklanning die ze bracht over zijn leven, kan ik hier uit den aard der zaak niet schrijven. Daarvoor is dit alles te persoonlijk en van te teederen aard. Als vrager me zijn naam en adres wil opgeven, wil ik hem daarin gaarne, naar m'n vermogen, van raad en voorlichting dienen.

Alleen haast ik me, hier al dadelijk, op zijn moedelooze vraag, of ik overtuigd ben „niet in abstracto, maar uit eigen en anderer ervaring, dat het geloof in Christus duurzaam en volkomen overwinning en bevrijding over zulk een ingewortelde zonde kan schenken, ook als daaraan erfelijke belasting ten grondslag ligt, een zeer heeslist bevestigend antwoord te geven.

Alleen moet ik bij dat „volkomen” dan een aantekening maken.

Mijn antwoord zou n.l. niet bevestigend kunnen zijn, indien dit „volkomen” bedoeld was in zóó absoluut zin, dat wie zulk een zonde overwon, nooit ofte nimmer meer door haar aangevochten, laat staan verstrikt kon worden. Immers wordt ook een verlosse van Christus in dit leven tegen geen enkele zonde.

Ware het anders, dan zou de perfectionist gelijk krijgen tegenover onze op Gods Woord gegronde belijdenis in Zondag 44 van onzen Heidelberg.

Indien een kind van God toch van ééne zonde in dit leven in dezen absoluut zin kon verlost worden, dat hij zelfs boven alle verzoeking om haar te begaan, verheven was dan ware niet in te zien, waarom niet achtereenvolgens ook alle overige zonden bij hem even volstrekt overwonnen en uitgebannen zouden kunnen worden.

Doch dat het zóó niet toegaat in onze heiligmaking en overwinning van het kwaad, wordt ons aanstaans duidelijk, als we bedenken, dat de zonde in ons, óók de nog overgebleven zonde in een kind Gods, niet bestaat in de som van allerlei zonden, maar dat ze is een centrale macht, die zich slechts in allerlei afzonderlijke ondeugden en zonden, als zooveel bijzondere vormen gelden laat.

Ons hart is niet een akker waarop allerlei zonden als zooveel afzonderlijke onkruidplanten, elk op een eigen wortel, opschieten, en die gereinigt wordt, door plant na plant, eerst de ééne en dan de andere, tot de laatste toe, uit te trekken. Het vindt zijn beeld veeleer in den éénen boom wiens sappen vergiftigd werden, en die daarom ziek werd in elken tak en elke twijg.

Zoals onze natuur zelve organisch bestaat, d.w.z. bestaat in de levensseenheid van een lichaam en van een plant, bestaat en werkt ook de zonde in haar organisch.

Dat is het, wat de Heilige Geest ons in de Schrift doet verstaan, als ze van de overgebleven zonde in den wedergeboeren spreekt als van een „mensch”, den „oude mensch”, en wat onze Catechismus ons zoo te rechter tijd herinnert, als ze in Zondag 33 de oprechte bekeering beschrijft als de afsterfing des ouden en de opstanding des nieuwen menschen.

En gelijk nu de zonde, als verdorvenheid, in ons, zooals we van nature zijn, centraal en organisch haar werking doet en haar heerschappij oefent — zoo zet de Heilige Geest daar ook, in de heiligmaking, centraal en organisch zijn vernieuwen en verlossenden arbeid tegenover. Wat Hij doet is niet eerst hier en straks daar een loot afsnijden en een tak afkappen — wat zou het baten? — maar Hij grijpt ons aan in het middelpunt van ons wezen, zet daar, in het leven uit Christus, een beginsel van heiligheid, om dit voorts, naar de wet van geleidelijken wasdom, in heel ons zieleleven tot ontplooiing en geldigheid te brengen.

Uit dit organisch karakter van de werking der zonde en van onze vernieuwing door den Heiligen Geest, beide bepaald door het organisch bestaan van ons zieleleven, volgt, dat we nooit van eenige zonde, welke ook, in absoluut zin verlost zullen zijn, zolang de nieuwe mensch in ons niet is gekomen tot volle gestalte, en daarmee de oude mensch geheel is gedood en begraven en te niet gedaan.

En omdat het hiertoe, naar luid van 't Woord, in dit leven moeit bij ons komt, zal het ons ook niet gebeuren, dat we hier ooit, ook maar één enkele zonde in volstrekt zin te boven komen. Van elke zonde blijft de wortel, hoe diep neêrgedrukt, hoe afgekap en hoe geknot ook in haar macht, toch altoos nog schuilen in den bodem van ons hart. En zoo komt de verzoeking ertoe niet op ons af, of, als we niet waken en bidden, schiet de giftige plant er weer uit op.

En dit geldt dan wel het allermeeest van karakter, van boezem- en van gewoonte-zonden. Dat zijn de kankerplekken van den boom, waarop de verdorven sappen altoos weer het meest aantrekken.

Daarmee zal een kind van God doorgaans wel tot zijn dood toe te worstelen hebben.

Als ik op de vraag, die N. N. me deed, ondanks dit alles toch bevestigend antwoord, dan doe ik dat in dezen zin, dat de genade van Christus een geloofige in dit leven wel degelijk verlossen kan en ook inderdaad verlost van de heerschappij van elke, ook de diepst-ingewortelde, zonde.

Ook dit volgt uit het organisch karakter van het vernieuwend werk des Geestes in ons. Omdat het de heerschappij der zonde breekt, breekt het, in beginsel ook die van elke zonde, en maakt het in zijn doorwerking daarvan vrij. Dat is het wat de Apostel bedoelt, als hij zegt: „De zonde zal over u niet heerschen, want gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade; en als hij, sterker nog, betuigt, dat wie in Christus is vrgemaakt is van de zonde en dienstbaar aan de gerechtigheid.

Nog een tweede opmerking.

M'n vrager zou de opmerking kunnen maken, dat ik met het bovenstaande zijn vraag niet heb beantwoord.

Hij vroeg me, of ik, niet in abstracto, maar uit eigen en anderer ervaring, overtuigd was, dat

het geloof in Christus van elke zonde kan verlossen.

En ik beriep me in m'n antwoord niet op eigen of anderer ervaring, maar enkel en alleen op Gods Woord.

Ik weet niet, of hij bij dat „in abstracto” juist dacht aan zulk een beroep op de H. Schrift.

Ik hoop van niet. 't Zou den indruk maken, als gold wat het Woord Gods ons openbaart, hem voor minder rebel en daarom minder te vertrouwen dan de ervaring van den een of anderen geloofige.

En daartegen zou ik hem ernstig moeten waarschuwen. Om de majesteit en waarachtigheid der H. Schrift, die hij daarmee aantasten zou; en ook om het gevaar voor zelfmisleiding, dat daarin voor hem zou liggen.

Ik weet — en de arglistigheid van ons hart maakt het, o zoo verstaanbaar — hoe licht men, vooral in een geval als 't zijne, er toe komt, naar de ervaring van geloofigen te vragen, om daar zichzelf aan te toetsen.

Doch bij alle waardeering voor anderer ervaring, is er geen gevaarlijker wijze van doen dan deze.

We gaan dan, aangenomen de echtheid van beide kanten, goud met goud vergelijken, en laten den toetssteen liggen, waaraan alle goud, dat van anderen zoewel als van ons-zelfen, zijn echtheid bewijzen moet.

Goud vergelijken met goud — 't is een al te zachte proef. En 't is juist die zachtheid, die ons, ook zonder dat we er ons van bewust zijn, er vaak toe verleidt. In stilte hopen we dan, dat anderer ervaring ons troosten zal over onze eigene. Zoo sparen we ons-zelfen; maar met het risico, dat we ons rijk waken met valsche munt.

Dat risico wilde ik N. N. niet doen loopen. Daarom liet ik alleen de Schrift spreken.

En nu nog een laatste opmerking.

Vrager spreekt van zonden, die een „erfelijke belasting” tot grondslag hebben. Hij doet dat in verband met de zonde waarmee hij zelf heeft te kampen.

Laat me hem mogen bidden, die gedachte, om het even of ze grond heeft of niet, toch uit zijn ziel te bannen. Laat hij ze voor 't minst nooit aan het woord laten komen, als hij denkt of spreekt van de zonde waarmee hij vooral te worstelen heeft.

In 't algemeen wordt er met die erfelijke belasting reeds zulk een gevaarlijk spel gespeeld. Maar 't wordt dubbel gevaarlijk, als we haar laten meespreken op 't stuk van eigen zonde.

Dan wil ze licht ons schuldbesef en onze veerkracht in het verzet tegen het kwaad breken.

En ze kan noch onze schuld goed maken, noch iets afdingen op den eisch onzes Gods om met de zonde van ons weg te doen.

Erfelijk belast zijn we welbeschouwd allen: in ongerechtigheid geboren en in zonde door onze moeder ontvangen.

En toch...

Maar ik moet voor diemaal eindigen.

En ik kwam aan de eigenlijke vraag van inzender nog niet eens toe!

Laat onze lezers geduld hebben tot een volgend nummer, zoo de Heere wil.

A.

E.

LITERATUUR EN KUNST.

Een merkwaardig getuigenis.

Bij de bespreking van den bundel „Onze Mei” (in het nummer van de vorige week) noemde ik als een van de verdiensten, dat in bijna ieder stuk een of andere algemeene opmerking te vinden is over de opvoeding van kinderen, de betekenis van goede leiding in de jeugdjaren, den invloed van ouderlijk toezicht, e.d.

Enkele korte citaten gaf ik daarbij ten voorbeeld. Wegens plaatsgebrek kon ik echter in die citatie niet betrekken een van de meest belangrijke van deze opmerkingen, de bladzijde uit de schets van Annie Salomons „Toen onze Mops een Mopsje was”, over de moderne opvoeding.

Het vraagstuk van de opvoeding is een der grootste problemen van den tijd, als men ten minste de geluiden mag gelooven, die allerwege daarover opgaan. En het eigenlijke probleem is dan, hoe de verhouding moet zijn van de ouders tot de kinderen.

Met name ook in de romanliteratuur is deze quaestie aan de orde. Als in alles, heeft ook in dezen de roman, die immers de raadsman, de profeet, de leider is van het moderne geslacht, stem in het kapittel. En dan stelt hij het probleem in dezen vorm: hoe toch de ouders de kinderen in hun rechten zullen laten, waar ze aan den anderen kant staan voor de taak ze op te voeden. In de teekening van de moeilijkheden, de vragen, de zorgen van het kinderleven, houdt hij den ouders de plicht voor, te luisteren naar de klachten, de begeerten, de overwegingen van het kind. Want elke tekortkoming in de vervulling van deze plicht kan de ouders komen te staan op het verlies van 't vertrouwen der kinderen, oorzaak worden van droefte vervreemding.

Vooral stelt hij zich daarbij schrap tegen allerlei onderwetsch begrip van gezag: 18e eeuwsech te zijn in de pedagogiek is het groote schrikbeeld, dat hij den ouders voorhoudt. Dwingend optreden wordt voorgesteld als kortzichtigheid, als niet-begrijpen wat des kinds is. Het stellen van eischen wordt geteekend als hopeloos-versteten onderwetschheid, verbiiden met een „omdat ik het zeg”, als egotistische dwaasheid. Opvoeden is, zoo als niet lang geleden in een radio-rede werd gezegd: ons oordeel over kinderen verbroeden, eigen verplichtingen verstaan ten aanzien van het vragend kinderhart. Dat vordert een steeds-willen-begrijpen, een heen-stappen over eigen, vastgeroeste begrippen, een zich-verplaatsen in wat de jeugd belang inboezemt — en dat valt lang niet altijd makkelijk. Maar, aldus zei de zoojuist genoemde radio-spreker — „de taak van de opvoeding is ook de allermoeilijkste, die ons in ons leven kan worden opgelegd”.

Naar zijn aard verkondigt de roman deze theorieën in een demonstratie met feiten. Zoo is de moeder, die te kort schiet in het begrijpen van haar kind en daardoor oorzaak is van diens verdoling, een haast stereotiep figuur. Ik herinner b.v. aan de moeder uit „Een gelukkige Familie”, „De Bruidstijd van Annie de Boogh”, „Naar de Diepte”, „De Cirkel”, aan de oude Mevrouw Wijsman uit „De Opstandigen”, aan Francesca Campana's tante uit Malesia. En als trieste pendant staat naast haar de harde, eischende vader, die aan zijn kortzichtigheid het welzijn van zijn kind ten offer brengt, niets begrijpend van diens idealen, omdat die liggen buiten zijn eigen, ego-centrisch bestaan. Ten voorbeeld noem ik den vader uit „De zonde in het deftige dorp”, „Het Melenhuis”, „De Avonturen van den Muzikant”, vooral de Grootvader uit „Kleine Inez”.

In al deze romans zijn de kinderen het slachtoffer van de liefdeleloosheid, bekrompenheid, bazigheid der ouders, die niets verstaan hebben van hun plichten en alleen maar wisten van rechten aan hun kant.

Zóó behandelt de moderne roman het opvoedings-probleem, het pleit voerend, als altijd voor zelfbestemmingsrecht en alle verantwoordelijkheid voor den levensgroei van het kind en de wijze, waarop die zich openbaart, leggend ten laste van de ouders. „Naar de Diepte” van Van Boven en „Kleine Inez” van Van Genderen Stort zijn in dit opzicht al heel-sprekende proeven.

Opmerkelijk is het te zien, welke de gevolgen zijn van dit funeste opvoedings-systeem, als het (en dat is zeker geen uitzondering) in praktijk wordt gebracht. In al hun droefheid en veront-rustende donkerheid worden ze beschreven in bekende tijdschriftartikelen als van Dr. Vletter: („Waar dansen wij heen?”) van Dr. Spoelder, van den Indischen H.E.S.-Directeur, die in „De Sumatra-Pest” van 17 Febr. l.l. zijn nood klaagde, en vele anderen. Het beruchte proces-Krantz, eenige maanden geleden in Duitschland gevoerd, bracht een samenlezing van het meest lugubere bewijsmateriaal, dat de kinderen inderdaad het slachtoffer worden, maar dan niet van de ouderwetschheid en bekrompenheid der ouders, doch juist van hun moderniteit, van hun verbroeding-van-oordeel, hun heen-stappen over eigen inzichten. En de roman, die deze moderniteit predikt en in tendentieuze schilderijen als de eenig juiste doet voorkomen, openbaart zich daarin als een door en door gevaarlijke infectie, waartegen met name de christelijke levensovertuiging zich ten krachtigste keeren moet. Waar mogelijk en altijd weer dient ernstige waarschuwing tegen dezen modernen rattenvanger van Hameln uit te gaan. Want met zijn schoone klanken voert hij de jeugd ten verdorft!

In dat verband nu is belangrijk de bladzijde uit Annie Salomons' schets. Want daar is aan 't woord een moderne vrouw (modern dan in den goeden zin van het woord) en een schrijfster, die als romanière een bekenden naam heeft. Naar aanleiding van wat zij zich herinnert over de opvoeding, die in haar ouderlijk huis gehuldigd werd, neemt ze de moderne opvoedings-tendenzen onderhanden. En dan zegt ze, met kwalijk verholen spijt, dit:

Ja, in het met rust gelaten worden, daarin komen de kinderen van tegenwoordig voor mijn gevoel veel te kort. Toen wij klein waren was nog niet die ideale verhouding tusschen ouders en kinderen bereikt van volkomen vertrouwen, van respect ook voor de onvolgroeide persoonlijkheid, van austeravonden, een bibliotheek van boeken over opvoedingsproblemen enz. enz. Wij werden gewoon verboden, op school en thuis, niemand agiteerde zich erover, als we eens veel huiswerk hadden, wij zelf allermint; als we liefhebberijen bezaten — leek-nen, muziek, versjes — werd dat in onze vrije uren getolereerd, als de lessen er niet onder leden, maar niemand had er bijzonder veel aandacht voor over, en de heele sfeer in huis was doortrokken van de zekerheid, dat eerst vader en moeder kwamen, dan een heele tijd niets en dan pas wij, de kinderen. Natuurlijk voelden we ons ook wel eens eenzaam en ook wel eens verongelikt, als een

meening met een en nu ge-
altijd ove-
dat dikw-
voor onze
sterke on-

De zelf-
woordig g-
dikwijls d-
doet, wa-
ze in ha-
jammerlij-
ouders te
van die v-
van te v-

Wij v-
werd ons
dat bevo-
telijke gr-
Maar ons
niet (met
gepleegd
we leerde
speelden,
ties en v-
leven sel-
vatten, o-
werd.

Ik gele-
en voor-
niet dan)

Opmerkel-
van de fei-
nemen wa-

Ge-

We zou-
van de lui-
dankbaar
met onze
den toets-
Heemskerk,
dat ze de
en in de
daarbij toe-
zen, dat e-
zijn met h-

Allereers
dat wij in
door onze
heel wat
met ons o-
de beste i-
en zijn pli-
dat is nie-
het kamp-
overheids-
Openbare
treft. Aan
prikkel en
meerderhe-
weelde van
de school-
moeten we
rechts en
kiesers oo-
zorgen, da-
van links
Wie toch
zijde lang
keuze, ne-
school, di-
het spel -
van de ou-
breede ph-
dat liberal
gezind nie-
en 't is w-
een goed
wel onder
het Proef-
lungs te
de vrijhei-
nog weer-
n.l. aan.

geen pl-
Thorbe-
kinderen
het Star-
toekent
onderw-
stijg eig-
Bijzondere
heid van
der Overb-
bijdrage v-
heidstaak
is hij de
sprake. E-
linksche
helder en
vrijheid, e-
van den
ons allen